

PILNOWAĆ (388) *vb impf*

o oraz a jasne.

inf pilnować (94). ◇ *praes 1 sg* pilnuję (17). ◇ *2 sg* pilnujesz (1). ◇ *3 sg* pilnuje (37). ◇ *1 pl* pilnuj(e)my (4). ◇ *2 pl* pilnujecie (2). ◇ *3 pl* pilnują (27). ◇ *praet 1 sg m* pilnowałem, -em pilnował (2). ◇ *3 sg m* pilnował (30). *f* pilnowała (2). ◇ *3 pl m pers* pilnowali (22). *subst* pilnowały (2). ◇ *fut 1 sg m* pilnować będę (1). ◇ *2 sg m* będziesz pilnował (3), pilnować będziesz (1); będziesz pilnował *KolakSzczęśl*; będziesz pilnował : pilnować będziesz *Strum* (2;1). ◇ *3 sg m* będzie pilnował (2). ◇ *1 pl m pers* będziemy(y) pilnować (4) *BudBib*, *SarnStat* (3), pilnować będziemy (1) *WujNT*; ~ będziemy (4) *WujNT*, *SarnStat* (3); będziemy (1) *BudBib*. ◇ *3 pl m pers* pilnować będą (1) *SarnStat*, będą pilnować (1) *KolakSzczęśl*. ◇ *imp 1 sg* niech pilnuję (1). ◇ *2 sg* pilnuj (30). ◇ *3 sg* niechże pilnuje (1) *PaxLiz*, niech będzie pilnował (1) *HistLan*. ◇ *1 pl* pilnujmy (1). ◇ *2 pl* pilnujcie (10). ◇ *3 pl* niechaj, niech pilnują (3). ◇ *con 1 sg m* bym pilnował (1). ◇ *2 sg m* byś pilnował (7). ◇ *3 sg m* by pilnował (9). *f* by pilnowała (2). ◇ *1 pl m pers* bychmy pilnowali (2) *RejPos*, *GosłCast*, byśmy pilnowali (1) *BibRadz*. ◇ *2 pl m pers* byście pilnowali (4). ◇ *3 pl m pers* by pilnowali (16). ◇ *con praet 2 sg m* byś był pilnował (1). ◇ *3 sg m* by był pilnował (1). ◇ *3 pl m pers* by byli pilnowali (1). ◇ *impers praet* pilnowano (2). ◇ *part praes act* pilnując (40).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde także XVII – XVIII w.

1. *Zajmować się czymś, poświęcać się czemuś; attendere PolAnt, Vulg, JanStat, Cn; intendere PolAnt, JanStat, Cn; studere Mącz, Modrz; vacare Mącz, Calep; navare, operam dare Mącz, Cn; servire Mącz; curare, excolere Modrz; indulgere Mącz; assidere Cn* (77) : Navo, Pilnuję/ przykładam pilności/ przicziniam łie. *Mącz* 242d, 471d; Przyiáciele zábitego/ abo fyn/ ábo brát/ vczyni *protestatiq* ná męzoboyce/ y położy *complices* sílá/ ludzi dobrych/ y namniey nie winnych. [...] A ci niebożetá z wielką fwą fzkodą pilnować muřą. *GórnRozm* Iv; *Calep* 1098b.

pilnować czego (70): *ListRzeż* w. 11; *RejWiz* 161v; CHłop niegdy od gromády/ pilnie coś fprawował/ Woyt co infzego mówiąc/ nic go nie pilnował. *RejFig* Ee3v; A Kápláni fynowie Aaronowi fłużą Pánu / y Lewitowie pilnują vrzędu fwego. *BibRadz* 2.Par 13/10, 1.Par 23/4, 24; *BielKron* 330v; *Culturae servire*, Orániny á gořpodárřtwá pilnowác. *Mącz* 388c, 388d, 423b, 443c; *SienLek* 183v; *RejZwierc* 20v, 54, 158; Słofárze teř fwego pilnowáli rzemiořlá *BielSpr* 9; *WujJud* 143; *BudBib* 2.Esdr 13/10, *Ier* 29/8; *BudNT* 1.Tim 1/4; *CzechRozm* 63, 159v, 223; więcey tańcow niżli powařnych řpraw pilnował *ModrzBaz* 23v, 91v, 120v, 143v; *SkarJedn* [d9]; Zmłodořci náuki pilnował *SkarŻyw* 297, 55, 291, 300, 334, 371 (9); *CzechEp* 91 marg; *KochFr* 49; *Calep* 621a, 844b; *GostGosp* 8, 56, 100, 166; *OrzJan* 49, 50; *WujNT Act* 6/4, 1.Tim 4/13, *Hebr* 7/13; REfferendarze nářzy tylko fkarg á nie fádów/ wedle Státutów Króřeřřtwá/ pilnowác będą *SarnStat* 324, 39, 310, 482, 557, 944, 1247; *KlonKr* C2; *SkarKaz* 44b, 421a; *KlonFlis* H4; *KlonWor* 15. Cf Ze zdaniem dopełnieniowym, »swego, řpraw swoich pilnowác«.

[*pilnować na co*: on od Pána napozniey odchodził/ á narániey przed inymi ná řłużbę pilnował. *HistFort* A7; iř źle trzymáli o Bogu/ pilnując ná bářwány [*attendentes idolis*; iř podawřzy fię bářwánom źle o Bogu rozumieli *BibRadz*; gdyř źle o Bogu rozumieli/ pářřząc bářwánów *WujBib*]/ y przyięgáli nieřprawiedliwie *Leop Sap* 14/30 (*Linde*); *GębMemor* 192.]

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (3); zaimek względny] (4): *FalZioł* V 24; *CzechRozm* 97; Zás gdy káždy pilnuie tego co ná iego vrząd należy/ tedy się ísprawy rychley y lepiej odpráwuią *ModrzBaz* 25v; *NiemObr* 52.

W przeciwstawieniach: »pilnować ... omieszkąć, pozostawić, [zaniedbywać]« (2): tobie Cefarzu świeckie páńtvo y woýlko zlecone iest: tegośz ty pilnuy. á ísprawy kościelne pásterzom y doktorom pozostaw. *SkarŻyw* 300, 371; [Biádá którzy cytry/ íkrzypiec/ [...] po biełiádách/ kędy biés fiada/ pilnuia/ á służby Páńłkie zániedbywáią. *JanSyjon* Q4].

W charakterystycznych połączeniach: pilnować baśni, biesiady (2), czytania, dworu, gospodarstwa (5), grabarki, jazow, jeziorok, kozery, modlitwy (2), najazdu, napominania, nauki (4), nierządow, niewiast nierządnych, obrządkow, ognia, kościelnych plotek, posług domowych, posługowania domu pańskiego (2), powinności swych, praktyk swoich, rzeczy (cielesnej, lekkiej, samej) (4), rzemiosła swego, sądow, skarg, służby zakonnej, snow, spasi, spraw (potrzebnych, poważnych, sejmow koronnych) (3), stawow, szkod, tajemnic, tańcow, urzędu (13), usługowania słowa [Bożego], wolej ojcowskiej, rodzajowych wywodów; pilnować barzo, czujnie, pobożnie, wedle statutow, wielce, więcej.

Zwroty: »pilno pilnować« (1): Ktemu baba ma pilno pilnować czo przyślúża ku łącznemu porodzeniu *FalZioł* V 24.

»swego, spraw swoich pilnować« [szyk zmienny] (3:2): *GroicPorz* 1v; *CzechEp* 64; *GostGosp* 8; [prosimy was] ábyście ípokoynymi byli/ á káždy íwey ísprawy pilnowáli [et ut vestrum negotium agatis]/ y rękámi íwemi robili *WujNT* 1.*Thess* 4/11; Wnet nápomniony [Kazimierz] iął pilnować [!] íwego, Y dwakroć Miłtrzá poráził Prułkiego. *KlonKr* E4v.

Szereg: »pilnować i dosyć czynić« (1): Sędziowie Ziemłcy [...] niech pilnuia vrzędów im należących: y lámi przez się niech im dofyć czynia. *SarnStat* 557.

W przen [w połączeniu z rzeczownikiem konkretnym symbolizującym czynność] (3) : Ano ínadź było lepiej pilnować motyki. *RejWiz* 161v; KRólowa do mízey chćiała/ ále Kápellaná Domá nienáleżiono/ bo pilnował dzbaná. *KochFr* 49; Dobrze gdy zoná pilnuie kądziele *KlonKr* C2.

Przen (2) :

pilnować czego (1): Dziwné íą twé táiemnice/ którzych myśł pilnuie *KochPs* 184.

cum inf (1): Oítrzeyłzy nád náóítrzoną Brzytwę ięzyk twoy/ pilnuie Nieprawdę zmyśłác ízaloną *SzarzRyt* A4.

2. Starać się, zabiegać; *attendere* *PolAnt*, *JanStat*, *Cn*; *studere* *PolAnt*, *Modrz*; *agere* *Modrz*, *Cn*; *intendere* *JanStat*, *Cn*; *ducere rationem, instruere, promovere* *Mącz*; *ferre* *Modrz* (56) :

pilnować czego (38): Y mądry gdy dom buduie Co rychley końcá pilnuie. *RejRozpr* F4v; *Diar* 84; *Rationem commodi ducere*, Pożytku íwego pilnować. *Mącz* 347a, 234c, 423a; *Strum* O4, P2v; *ModrzBaz* 131; *SkarJedn* 122; iam człek profty y nie náto wyładzony/ íam tyło íwego zbáwieniá pilnuie/ á telfz náuki nie mam. *SkarŻyw* 165, 334, 573; *OrzJan* 58; *WujNT* 1.*Petr* 4 arg; *VotSzl* E3v; *SkarKazSej* 658a, 665b. Cf Ze zdaniem dopełnieniowym.

[*pilnować o czym*: Haec cu^m ita fint tanto magis te aduigilare aequu^m eft To gdy ták iest tem więcej czuy ábys o tym pilnował. *TerentMatKęł* M3v.]

cum inf (1): Pilnuycie íspráwiedliwości wálzey nie czynić przed ludźmi *BudNT* *Matth* 6/1.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (20); aby, by, żeby (32), jakoby (3), zaimek względny (1)] (36): *FalZioł* +2; *RejPs* 83, 163; *Diar* 73; *GliczKsiąż* E2v, L6; *RejWiz* 156v; Pilnuy tego abyś się stawał doświadczonym Bogu robotnikiem *BibRadz* 2.Tim 2/15; *BielKron* 225v; *SienLek* 152v, 184; *GórńDworz* Q4v; *RejPos* 204v; *RejZwierc* 51, 109v, 129, 158; Chorążowie wszyscy [...] tego nawięcey pilnowali/ iakoby wojsko główne w całości iako mącica stało w sprawie swej nie porużone *BielSpr* 14v; *MycPrz* I [D]; *Strum* D2, K2, N4, O4, P2v; *CzechRozm* 100v; a nawięcey tego pilnować/ żeby to mieysce/ ile może być/ od wszystkich powiatów równo leżało *ModrzBaz* 93, 35v, 111; *Oczko* 19v, 33v; *ReszPrz* 128; *SarnStat* 462; *CiekPotr* 21; *PaxLiz* B, C2; Może tobie Axámit/ cienki Atlas płużyć/ Tego pilnuy by się nań mąż nie chciał zadłużyć. *ZbylPrzyg* Bv.

W połączeniu szeregowym (1): a on [człowiek zacny] nie myśli ni o czym innym iedno żeby się we wszystkim podobał [białej głowie]/ pilnuie/ zabiega/ w lata/ z nąszczyrbieniem zdrowia *GórńDworz* Bb5.

W przeciwstawieniu: »pilnować ... zaniechać« (1): Politycy dżisieyfy/ [...] nauczą pánów y krolow: aby [...] tylko docześnego pokoju y dobrego mienia poddanych swoich pilnując/ zbawiennych potrzeb ich zaniechali. *SkarKazSej* 658a.

W charakterystycznych połączeniach: pilnować końca, królestwa Pana Boga, łupu, dobrego mienia, społecznej miłości, modlitwy, docześnego pokoju, porządku w kościele bożym, pospolitego [= dobra], pożytków swoich (2), rzędu, rzeczy [czyjej] (2), dobrej sprawy, zbawienia (2), zgody; pilnować iście, napirwej, co rychlej, ustawicznie; trzeba pilnować (5).

Zwroty: »[w czym] pilno pilnować, pilnem staraniem pilnować« = *studiosissime intendere* *JanStat* (2): [nieprzyjaciele] Dziwną nienawiścią a pilnem stáraním pilnują tego/ aby gdzie mogli wciśnąć mnie *RejPs* 163; *SarnStat* 260.

»ustawiczną robotą pilnować« (1): Florian swoiego wielkiego nakładu, nie tylko nie litował, Ale też wstawiczną robotą swą około tego tak pilnował, Iakoby na śnadniey/ na lepiey/ [...] ty Polskie księgi ozdobił *FalZioł* +2.

Szeregi: »mieć się na pieczy i pilnować« (1): Trzeba się tedy myć na pyeczy/ y owssem pilnować/ aby rodzicy dobrem powodem stawali się dzyecyom swym. *GliczKsiąż* E2v.

»pilnować i przestrzegać« [szyk 2:1] (3): *ReszPrz* 128; *VotSzl* E3v; Awo zawnsem pilnował y przestrzegał tego Był cię niezáfrował oycá swego nigdy. *CiekPotr* 21.

»pilnować a starać się« (1): A tak tu pilnuy/ tu się stáray/ abyś się tymi cnemi pánienkami [cnotami]/ thák iakoś słyszał/ iako Dawid oną Sunánitką obłożył *RejZwierc* 129.

»pilnować a strzec« [szyk 1:1] (2): poruczyli jej [kancelaryi] tego strzec a pilnować aby ona nic przeciwnego prawu [...] nie wydawała *Diar* 73; *BielKron* 225v.

3. Strzec, bronić, chronić; *attendere* *Mącz*, *Vulg*, *Cn*; *observare* *Calep*, *Cn*; *asservare*, *invigilare*, *vigilare* *Mącz*; *custodire* *PolAnt* (45): Bo to rząd nasz niewieści/ Dzyateczki rodzić w boleści/ Káżdey godziny pilnować/ Kto ie chce dobrze wychować *BielKom* G3v; Miła pokorá iedzie a pokóy piátuie/ Woźnica boiaźń wozi ze włzech strón pilnuie *KochMRot* C2; *Calep* 717a.

pilnować kogo, czego (34): *RejPs* 48v; (nagł) *Stani*. Odrowąż [...] (–) Sławy swej s pocźciwością/ nawięcey pilnował. *RejZwierc* 51v; *Mącz* 444b, 496a, b; *HistLan* B2v; *RejPos* 341v; *RejZwierc*

271; *BudBib Eccli* 34/18; *BudNT Mar* 6/21; *CzechRozm* 72; Anyołom swoim każe cię pilnować Gdziekolwiek śtał się KochPs 139; Ofobliwie niemocnych braciey pilnował y o chorobách się ich pilnie pytał *SkarŻyw* 333, 184, 333, 352; Należa rzecz/ wam pieniądze dać A walczyć/ grobu pilnować. *MWilKHist* B3v; *CzechEp* 113 [2 r.]; *NiemObr* 50; *PudłFr* 19; *GostGosp* 10, 82; *OrzJan* 56; *WujNT Act* 20/28; *SarnStat* 456; *WitosłLut* A3; *KlonKr* D2; A wozow y okopow strzelcy pilnowali. *KmitaSpit* A4v, B2v; *CzahTr* Fv; *SzarzRyt* A4. Cf pilnować [komu czego], kogo w czym, »jako oka pilnować«.

pilnować czego [= przed czym] (3): Miał też być naczyni kiedy go/ którzyby złodziejstwa pilnowali *GostGosp* 144, 102; Straż wstawnie pilnuje naczyni iakiego *KmitaSpit* B.

pilnować około czego (1): A palterze na on czas byli w onej krainie ktorzy pilnowali a strzegli całą noc około trzody swoiey. *RejPos* 18.

[*pilnować komu czego*: a on [pijany] we błocie leży/ chodzić niemoże/ a psi mu gęby pilnują. *BiałPos* 199.]

pilnować kogo w czym [= przed czym] (1): Dydo będąc s tego [z zabójstwa męża] żałościwą/ chciał nie wielkroć zabić a z mężem w iednym grobie leżeć/ ale iey w tym pilnowano. *BielKron* 75.

pilnować nad czym (1): Czemuż nie czuiesz? czemuż nie pilnuiesz nad tym domem swoim *RejPos* 346.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Gdy nie też już powietrze zajmie/ ten urząd co domą zostawa ma pilnować/ aby od vmorkow nie łupiono *GostGosp* 146.

W połączeniach szeregowych (3): *Mącz* 496b; *RejZwierc* 101; Ciężar także domowy społeczny namá Teraz w méy niebytności musi nieść łamá [żona]: Strzegąc w domu porządku/ wariując szkody/ Dziełek lichych pilnując/ zakładów zgody. *KochPieś* 52.

W charakterystycznych połączeniach: pilnować borow, braciej niemocnych, bydła, chorągwie, dusze (2), dziełek (dzieciny) (2), granicy, grobu, krola, lasow, ludzi pobożnych, łóżka, okopow, rzędu, (ktorej, czyjej) rzeczy (2), Rzeczypospolitej, sławy, wozow, zboreczku, złodziejstwa; pilnować około trzody; pilnować z dzieciństwa; pilnować nad domem swoim; pilnować najwięcej, na wszem, obyczajem nie widomym, ustawnie.

Zwrot: »[kogo, czego] pilnować jako (żrenice) oka« [szyk zmienny] (2): *RejPos* 341v; Borow/ ław/ iako oka tak ma pilnować *GostGosp* 12.

Szeregi: »czuć, pilnować« (1): *RejPos* 346 cf pilnować nad czym.

»pilnować a (i) strzec« [szyk 4:1] (5): *RejPs* 48v; *RejPos* 18, 341v; Pilnuj y strzeż bardo duze twej *CzechEp* 113, 113. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

W przen (3) : o błogosławionach to opatrność/ iż ielczcie thu nas nędznych robaczek strzeże a pilnuje/ [...] nie inaczej iako żrenice oka swego *RejPos* 341v.

Fraza: »oko (pańskie) pilnuje [kogo]« (2): *RejPs* 48v; Oczy pańskie pilnują tych ktorzy go miłują [Oculi Domini super amantes eum] *BudBib Eccli* 34/18.

4. *Dogłądać*; *observare* *Modrz*, *Cn*; *intendere* *JanStat*, *Cn*; *tendere* *JanStat*; *assidere* *Cn* (38) : *Strum* F, Fv; a tak kiedy czego potrzebuje nauk/ niechay Wzrędnicy pilnują. *GostGosp* 154.

pilnować czego (32): *GroicPorz* zv; *HistLan* C3v; Pilnuj polá ktore zná *BudBib Ruth* 2/9; A potrzebá tego pilnie temu strzedz kto Wagi pilnuje/ aby oni dwa co Synwagę trzymają nie opuścili

wagi. *Strum* B2v, E4, F; *Plewidła* pilnować bárzo/ nietylko w ogrodziech/ ále y w zbożu *GostGosp* 102, 46, 144, 165; Podzielili się łzátami moimi: á o łukienkę moię/ los puścili. A siedzący pilnowáli go. *LatHar* 700; *SarnStat* 17, 44, 337, 369, 382, 558, 764; *CiekPotr* Bv. Cf *pilnować czego w czym, Ze zdaniem dopełnieniowym*.

pilnować czego w czym (1): Z łtrony myńce/ trzeba ná baczeniu mieć/ y cáyg/ y wagę/ y kftałt pólpolity. Pirwzych dwu rzeczy nieledá iáko poznać/ y niepilnuią tego w máłych pieniądżach *ModrzBaz* 34v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (12); aby, gdyby, żeby (15), zaimek względny (1)] (16): *DiarDop* 102; Pilnuycież thego gdy przyidzie ten pośel żebyście drzwi zámknęli *BibRadz* 4.Reg 6/32; A niech iuż haułknecht będzie wśzytkiego pilnował/ Czego iedno pan ociec tuby potrzebował. *HistLan* C3v; á pilnuy tego áby wśzyłcy równo w łtawie ziemię bráli. *Strum* E4, B3, C, C2, E3v, F (8); *StryjKron* 400; *GostGosp* 42; *SarnStat* 44, 342, 361.

W charakterystycznych połączeniach: pilnować cla, młodzieży, plewidła, robot (3), swej rzeczy (2), wagi, wśzytkiego (2); pilnować [czego] w máłych pieniądżach.

Szeregi: »mieć na pieczy a pilnować« (1): Vrzędnik rządny/ Stáwy/ Táráły/ Młyny/ Czopy/ Vpufty/ Pogrodki/ to ma mieć ná pieczy/ á czáłu łwego pilnować/ popráwiać w pogody. *GostGosp* 68.

»przestrzegać i pilnować« (1): A tego wśzytkiego [porządku na sejmie walnym] przełtrzegáć y pilnować máią łludzy Ich M. pánow Márfzałkow/ którym to poruczá *SarnStat* 17.

5. Trzymać się czegoś, postępować zgodnie z czymś, nie odstępować, przestrzegać czegoś; *attendere* *PolAnt*, *JanStat*, *Cn*; *intendere* *PolAnt*, *Vulg*, *Cn*; *observare* *Modrz*, *Vulg*, *Cn*; *sapere* *PolAnt*, *Vulg*; *custodire* *Vulg*; *studere* *Modrz*; *servare* *PolAnt* (115) : Ktory dnia pilnuie/ Pánu pilnuie á ktory dnia nie pilnuie/ Pánu nie pilnuie *BibRadz* *Rom* 14/6; *WujNT* *Rom* 14/6, s. 568 marg.

pilnować kogo (2), czego (101): *RejPosRozpr* c4; *Diar* 34, 71, 83; *Leop* *Gen* 26/5; A takie łtárzy łudzye/ Philozophy zwáli/ Co się łtrzegli wykretow/ cnoty pilnowáli. *RejZwierz* 85; Ptałzkowie łączá się z łobie łownemi/ tákzec też y prawdá przyłącza się ku thym ktorzy iey pilnuią. *BibRadz* *Eccli* 27/9[10], *Rom* 14/6 [2 r.], *Hebr* 2/1, II 120c marg, 2.*Petr* 1/19; *BielKron* 94; *Prot* A4v; Iednoby się trzeba pilnie pytać/ Mądrze pływáć á brzegu się chwytáć/ A pilnowáć łwoiey powinności *RejAp* Cc8v; *GórnDworz* Z7; *RejPos* 65v, 145v; *RejZwierc* 271; *RejPosRozpr* 44; *BudBib* *Deut* 8/11, *Ier* 6/19; *Strum* F; *BudNT* 2.*Petr* 1/19; Ktorego przedłiewzięcia Dáwidowe⁸⁰/ á nie przekládu łiedmdziełát łłumáczow/ pilnuiąc Pílarz łiftu do Hebreow/ nie z Bogiem też łámym ále z ánioły człowieká przypodobywa *CzechRozm* 52, 23v, 33, 59, 68v, 71v (20); *ModrzBaz* 68; Hárdzi ná mię fałżem idá/ ia twych praw pilnuię *KochPs* 182, 181, 184, 185, 186; *SkarŻyw* 306, 484, 509, 570; *CzechEp* 11, 12, 13 [2 r.], 25, 85 [2 r.] (12); *NiemObr* 13, 100; *KochFr* 9; *KochMRot* B3v; *GórnRozm* F4 [2 r.]; *PaprUp* D3; *KołakSzczęśł* C2, C2v, C3; *WujNT* *Rom* 14/6, s. 568 marg, *Gal* 4/10, s. 661; *SarnStat* 172, 381, 383, 628, 1162 (7); *SiebRozmyśl* A2v; *PowodPr* 27; *SkarKaz* 311b; *CzahTr* K; *ZbyłPrzyg* ktv; *SzarzRyt* A3v. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*.

pilnować około czego (1): kto tu zá żywotá łwego prácuie/ robi/ á pilnuie około łwiętey woley łiego [*Pana*] *RejAp* 177v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (10); zaimek względny (9), aby, by (3), że (1)] (13): Wolę tego pilnować za żywota swego/ Co mię może ozdobić iako poćciwego. *RejZwierc* 271; gdy w nie [w *Tatary*] prędko vderzy/ wnet się z nowu sprawią na iedno kiwnienie biczem [...] a to przeto iż tego pilnują iako który w swej sprawie [...] stać ma/ a iako znak stárszy wkaże. *BielSpr* 8v; Wiernym tylko tego pilnować potrzebá/ áby przy wezwaniu swym státeczenie stali. *CzechRozm* **6, 191, 256; Snadź názy Solomeńcy lepszy [niż *król Egipski*] przykład dáją/ bo iednego nie kilku bogow wyznawiają/ Tego na wzem pilnują iak rozkazać raczył *PaprPan* C3v; *ModrzBaz* 9; bo ácz tego pilnują drudzy/ że póki Xiężyc roście/ wody bywają ciepleysze *Oczko* 29v; *CzechEp* 115, 116; *WerGość* 245; *WujNT Act* 8/6, *Hebr* 2/1.

W połączeniach szeregowych (5): *RejAp* 177v; A któryby tego Dekretu chować/ dźierzyć y pilnować niechciał [*servare, tenere, et ad illud attendere nolet JanStat* 192]/ [...] tedy my przeciwko takowey stonie [...] mamy być *SarnStat* 172, 381, 383, 1106.

W przeciwstawieniu: »pilnować ... wzgardzić« (1): Posłuchaj ziemio/ oto ja przywiodę złe do ludu te^{go}/ owoc myśli ich/ że słow moich nie pilnowáli/ ani zakonu mego/ lecz nim wzgardzili. *BudBib Ier* 6/19.

W charakterystycznych połączeniach: pilnować Chrystusa Pana, cichości, cnoty (3), czasow (2), dekretu, dni(a) (7), ksiąg Mojżeszowych, miesięcy, nabożeństwa (3), nauki (3), obrządkow służby, obrzezki, pobożności (4), pocziwości, pokoju, pomiarow, poruczeństwa, poselstwa ojca niebieskiego, zakonnego postanowienia, postępów chrześcijańskich, swojej powinności, powołania swego (2), praw(a) (4), prawdy, proroka, przekładu, przykazania (4), rokov (3), rozkazania (bożego) (4), (wszystkich) rzeczy (2), sądow, słowa (Bożego) (5), spraw pocziwych (chrześcijańskich) (2), sprawiedliwości (2), szczyrości, świadectwa, tegodniow, (pańskich) ustaw (4), wezwania [czyjego] (2), wiary (2), wolej (Pana Bogu, ojcowskiej) (9), wymysłów, wyrokow (2), zakonu (4), zgody; pilnować około świętej wolej [Boga]; pilnować Panu (4); pilnować z chucią, z rozkoszą, uczciwie, wielce, tym więcej (2); pilnować w sercu, na wszem; pilnować (po)trzeba (5); nie chceć pilnować (2).

Szeregi: »pilnować i pełnić« (1): Abrahám sprawniedliwy/ iż wolej y rozkazania Bożego pilnował y pełnił ono/ był tak błogosławiony od Boga *KołakSzczęśl* C3.

»przestrzegać a pilnować« (1): Namową swoią y słodkim ięzykiem boiażn Boską w poddane swe wmawiał/ za którą im wszystko szczęście od Pána Boga obiecował/ gdyby przestrzegali wtaw iego/ a pilnowáli wzytych obrządkow służby ie^{go} *SkarŻyw* 484.

»słuchać a pilnować« (1): rozmyślaj/ co to iest za rozkośz słuchać a pilnować słow Pánkich *RejPos* 65v.

»pilnować i używać« (1): iednąk też przedsię pod iednym białym orłem y pod iednym zbroynym rycerzem żywiąc/ [...] spokojnie wiary swej y nabożeństwa pilnowáli/ y używali. *CzechEp* 13.

»nie pilnować i lekce ważyć« (1): możec się y to trafić/ że kto nie pilnując praw/ y lekce ie sobie ważąc/ máiętność traci/ a potem zabije onego co pilnował praw/ y wygrał *GórnRozm* F4.

»pilnować i (abo) zachowywać« (2): Iad ten słamemu Pánu należy ieliż then dobrze ábo źle czyni pilnując ábo zachowywając dzień iaki *BibRadz* I 90c marg, II 120c marg.

W przeni [czego] (1) : abyśmy bojąc się/ ich przykładem ostrożniejszy byli/ pilnując w tych ciemnościach rozumów ludzkich/ światłości piłmá ś. od niego się nie wchylać/ ani odstrzelać *NiemObr* 100.

Przeni [czego] (1) : Bogactwa cniecie mało przyśluguia/ Więcej swej wolej z rokością pilnuia. *RejZwierc* 227.

6. *Obserwować, zwracać uwagę; attendere Vulg, Mącz, PolAnt, Modrz, Calep, Cn; osservare Vulg, PolAnt, Modrz, Cn; intendere PolAnt, Cn; habere in oculis Cn (57)* : *BudBib Ier* 6/17; *Strum* Q4v; y abyś pilnował/ gdy przysięże ná szkodę/ które ztąd ma. *SarnStat* 1248, 828, 1245, 1246; y sam pan gdy z domu odchadzał/ [...] To nam właśnie co y ty w té słowá rozkazał: Bychmy tu przed pokojem wszyscy pilnowáli/ A co páni rozkaże/ wszystko fprawowali. *GosłCast* 16.

pilnować kogo, czego (11): *Leop Lev* 8/35, 4.*Reg* 21/6; *BielSpr* 67v; *BudBib Ier* 6/17; Trzeba przyzwyczaić do tego żołnierze/ aby znaków ktore Hetman dawa/ pilnowáli *ModrzBaz* 111v, 56v; *BielSjem* 32; *Prometheus* [mieszkał]/ [...] przy gorze bárzo wyfokiey *Caucasus* názwaney/ aby tym bárzie (*kust*) żiey (–) obrotów niebieńskich pilnował ná oney gorze *GórnRozm* N3v; *GostGosp* 140; *KołakSzczęśł* Cv; *SarnStat* 476.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Tego więcej pilnućie/ boć ná tym zależy/ Iáko nieprzyjacielskie wojsko wielkie leży. *BielSjem* 32.

W charakterystycznych połączeniach: pilnować głosu trąby, kiwania głowy abo rąk, latania ptaszego, obrotów niebieskich, pola, postawy, słów, starszego wodza, strażej pańskiej, znaków (2).

Szeregi: »pilnować i mieć oko« (1): Ze ten [rzejmieszek] ná kradzież dybie: szpieguie oczymá Włzystkie kąty: tym bárziej chce mi się pilnować, Y będę miał nań oko. *CiekPotr* 67.

»(nie) pilnować i (nie) patrzeć« = *attendere et aspicere JanStat* [szyk 1:1] (2): Jeśli bowiem żeglarze nie będą pátrzać ná światłość Niebá/ y pilnować znaków onego/ w niepewnych biegách będą się tułać. *KołakSzczęśł* Cv; *SarnStat* 1247.

a. *Brać pod uwagę, przywiązywać wagę; naśladować; aucupari Mącz; custodire PolAnt (15)* : *Attendo*, Baczę/ pilnuję, rozumiem. *Mącz* 444b; *BudBib Is* 34/1; *Calep* 112a.

pilnować kogo, czego (8): *Leop Zach* 1/4; Pilnuj śtatecznego/ á przypátruy się szczyremu *BudBib Ps* 36/38[37], *Ps* 85/6, *Prov* 7/24, *Is* 28/23; *CzechEp* 6; Pilnuj łamego siebie y náuki: trway w tych rzeczách. *WujNT* 1.*Tim* 4/16. *Cf pilnować kogo w czym.*

pilnować kogo w czym (1): tegoż [Pana] pilnuj w świętych náukach á poštěpkoch ie⁸⁰/ á nigdy nie zbłądził od tey świętey á iálney światłości iego. *RejPos* 339.

pilnować na co (1): *Aucupari* [...], Pilnować ná słowá/ y ná włáność słów. *Mącz* 19c.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): O wy wszyscy ktorzy idziecie drogá/ pilnućie/ á przypátrźcie się/ ieśliże ieśt boleść iáko ieśt boleść moia *Leop Thren* 1/12.

W charakterystycznych połączeniach: pilnować głosu próśby, Jezusa Chrystusa, nauki, powieści (ust [czyich]) (2), samego siebie, statecznego, walki, pilnować na słowa; pilnować [kogo] w świętych naukach.

Szeregi: »pilnować a przypatrzeć się« = attendere et videre Vulg (1): *Leop Thren* 1/12 *cf Ze zdaniem dopełnieniowym.*

»pilnować i rządzić się« (1): á chce tego po mnie żebym walki tylko iego/ y fyná też iego miłego Iezufá Chrifufá pilnował/ y wedle niego fię rządził *CzechEp* 6.

»(nie) pilnować a (i, ani) słuchać (*a. posłuchać, a. usłyszeć, a. wysłuchać*)« = *attendere et audire* *Vulg, PolAnt* [szyk 3:3] (6): *Leop Zach* 1/4; Wysłuchay Iehowo modlitwę moię/ á pilnuy glofu prozby moiey [*Ausculata Domine orationem meam et intende voci deprecationum mearum*]. *BudBib Ps* 85/6; Tedy mowili ktorzy fię boią Iehowy/ káždy do blizniego fwego/ y pilnował Iehowá á wfłyzzał *BudBib Mal* 3/16, *Deut* 27/9, *Prov* 7/24, *Is* 28/23.

b. *Czekać na stosowny moment; captare Mącz, Cn; venari Mącz (13) : Mącz* 483c; Prožno złoſny pracował/ Lecż/ ptáſznikowi rowien/ co ftáwiáiąc Sieci/ długo pilnował/ A gniewem opływáiąc/ Do dom fię wrocił *GrabowSet* 13.

pilnować czego (5): *BibRadz Dan* 13/15; Ktoby ie [*Tatary*] chciał gromić albo porázić/ w ten czas nalepiey tráfiáć ná ich Woyfko gdy fie w zagony rozeydą/ [...] może ich doczekáć po iednemu kto tego pilnuie. *BielSpr* 67v; *ModrzBaz* 115v; Swiádomám ia ieft morzá/ y portu Włofkiego/ Dobry y zły ma przyiazd/ lecz czáfu pewnego. Ktory kiedy nádeydzie/ roſpuściſz fwe żagle/ [...] Roſkaż chocia mnie czáfu pilnowáć takiego *PudłDydo* B4v. Cf »pogody nie pilnować«.

pilnować na co (3): *Capto*, Pilnowáć ná co yákoby onego przes chytrość mógł doftáć. *Mącz* 35b, 483c; [*Widzę*] Kſięniá vmárłych/ która iá [*Ferytową żonę*] pod niſką Ziemię ma dowieść: á prawie wczás przyſzłá/ Pilnuiać ná ten dzień/ kiedy ma vmrzéć. *KochFrag* 45.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: aby (1), kiedy (1)] (2): Rádzę ráczéy pilnuycie/ kiedy owo w nocy Żoná wfławfzy od ciebie/ do inſzego kroczy. *PudłFr* 37; *SkarKaz* 7b.

W połączeniu szeregowym (1): Yáko człowyek gofpodarny gdy fie ma wolá w dobro zápomoc/ długo pilnuye/ częſto nye doſypya/ wfławicżnye rok od roku pracuye/ á nigdy nye przeſtawa/ áni fwyęci *GliczKsiąż* M8v.

Zwrot: »pogody (nie) pilnować« = (nie) szukać okazji [szyk zmienny] (1): [*Rzymianie*] kiedyby byli wfzelákich do walczenia pogod niepilnowáli [*nisi opportunitatum omnium belli gerendi observantissimi fuissent*]/ żadnym fpoſobem by byli ták dobrze ſzczęſcia fwego nie vżyli. *ModrzBaz* 112v; [bo ze wfzech ftron trwogi wielkie miáła [*Pospolita Rzecz*] Od roznych nieprzyiaćioł/ ktorzy pilnowáli Pogody/ áby fzkodę iáką vdziákáli. *ZbyłDroga* Hv].

c. *Czyhać, captare Mącz, Cn; videre PolAnt; imminere Cn [w tym: kogo, czego (7)]* (9) : Tedy Abfáлом roſkazał ſłużebnikom ſwoim/ áby pilnowali Amnoná *BibRadz 2.Reg* 13/28; Wittellius pilnował Iánczárow áby ie przełomił *BielKron* 314v; Wiém żeby mię pſi przedſię twoi pilnowáli: Bych fye wkładł/ wnetby mi gębę vlizáli. *KochPieś* 21; *ActReg* 128.

pilnować na kogo (2): *Captare aliquem*, Na kogo pilnowáć/ Podchwytywáć. *Mącz* 35b; *SkarŻyw* 459.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): zátáilá fię [*zakonnica Tobija*] w domu iednym/ v bramy oney Kámeliiey/ pilnuiać nań [*na św. Bernarda*] gdzieby fię obroćił. *SkarŻyw* 459.

W połączeniu szeregowym (1): nie vtrapi oná [*Wenera*] Nikogo, iedno tego kto fię iey ſam poda: Tych prágnie, tych pilnuie, tych łudzi zdrádliwie, Tych odwodzi pochlebſtwem fwym od rády zdrowey [!]. *CiekPotr* 17.

W przen (2) : Powinni/ krewni/ wszyscy mnie wzgardzali/ A ná mą háńbę/ ftraż fwą rozładzali [!]/ [...] Nieprzyjaciele/ głowy pilnowáli *GrabowSet R2*.

Zwrot: »pilnować ścieżek [czyich]« (1): Ná to fwą pilność wŹytkę obroćili/ Bezbożni ludzie [!]/ áby mię hydźili. [...] przeto ścieżek mych pilnuią/ Mnie przefpieczeńftwá nic nie zoftáwuia. *SzarzRyt B*.

Synonimy: **1.** obchodzić się, obierać się, patrzeć, patrzeć; **2.** baczyć, doglądać, dopatrować, naglądać, nawiedzać, opatrować, opatrzać, patrzeć, patrzeć, przepatrować, przestrzegać, przysstrzegać, rżqdzić, sprawować, starać się, strzec; **3.** czuć, strzec; **4.** baczyć, doglądać, dopatrować, dozierać, patrzeć, patrzeć, przestrzegać; **5.** chować, pełnić, strzec, zachowywać; **6.** baczyć, patrzeć, patrzeć, podstrzegać.

Formacje współrdzenne cf 1. PILIĆ.

Cf **PILNOWANIE, PILNUJĄCY, 1. PILOWAĆ**

MN